

WIADOMOŚCI TARNOWSKIE

Ilustrowany tygodnik polityczny, gospodarczy, społeczny i informacyjny.

Rok XV.

Tarnów, czerwiec 2019

Nr. 61

POWRÓT GENERAŁA BEMA DO TARNOWA

Szanowni Państwo,

Polskę i Węgry łączy wielowiekowa historia, której karty w sposób szczególny zapisał swoim bohaterstwem tarnowianin, generał Józef Zachariasz Bem. W wielu obszarach współpracy pomiędzy naszymi narodami jego postać stanowi historyczny fundament do budowania trwałej przyjaźni.

30 czerwca 1929 r. prochy gen. Józefa Bema powróciły do rodzinnego Tarnowa. Na całej trasie przejazdu oddawano i cześć. W Budapeszcie trumna została wystawiona przed Muzeum Narodowym, a manifestacja

na cześć generała zgromadziła kilkaset tysięcy osób. Witający prochy Bema Kraków był odświętnie przystrojony, a w rodzinnym Tarnowie odbył się uroczysty przemarsz z Dworca Głównego do Parku Strzeleckiego, gdzie prochy generała złożono w mauzoleum zaprojektowanym przez wybitnego architekta Adolfa Szyszko-Bohusza. Obchody miały charakter międzypaństwowy – zaangażowały się w nie rządy Turcji, Węgier oraz Polski. Stanowiły jedno z najważniejszych patriotycznych wydarzeń II Rzeczypospolitej.

90. rocznicę powrotu bohatera Polski i Węgier do naszego miasta obchodzimy równie uro-

czyście. Oprócz wydarzeń kulturalnych i polsko-węgierskich spotkań, uroczystości rocznicowe uświetni wyjątkowy plenerowy koncert symfoniczny w wykonaniu najbardziej wszechstronnej muzycznie orkiestry w Polsce - Orkiestry Sinfonia Viva, która wspólnie z Chórem Filharmonii Narodowej wykona skomponowaną przez Pawła Muzykę „Mszę Dzięczynną”. Jestem przekonany, że te wyjątkowe chwile zapadną na długo w naszej pamięci.

Roman Ciepela
Prezydent Tarnowa

Powstanie Komitetu Obywatelskiego

W kwietniu 1926 r. w Tarnowie powstał Komitet, który miał się zająć sprowadzeniem prochów gen. Bema do jego ojczystego kraju. Tarnowskie Stowarzyszenie Legionistów skierowało prośbę do marszałka Józefa Piłsudskiego, aby prochy gen. Bema spoczęły w Tarnowie. Do tej prośby dołączył się również ówczesny burmistrz miasta dr Julian Kryplewski. Z uwagi na międzynarodowy charakter całej akcji sprowadzenie prochów gen. Bema miało odbyć się pod protektoratem Prezydenta RP prof. Ignacego Mościckiego, a na czele powstałego „Komitetu Sprowadzenia do Kraju Zwłok gen. Józefa Bema” stanął ówczesny prezes Rady Ministrów marszałek Józef Piłsudski.

W Tarnowie zaś powstał Komitet Obywatelski z Burmistrzem Miasta jako Prezesem. Pierwszy termin sprowadzenia zwłok gen. Bema do Tar-

nowa ustalono na 26 maja 1926 r. w 97. rocznicę bitwy pod Ostrołęką. Datę tę następnie zmieniono na 7 października 1928 r. Ale i ten termin - jak wiadomo - uległ zmianie. Komitet Obywatelski w Tarnowie wybrał tymczasem miejsce pod mauzoleum w dawnym Ogrodzie Strzeleckim (obecnie mauzoleum w dawnym Ogrodzie Strzeleckim (obecnie Park Miejski)). Jego zaprojektowanie powierzono prof. Adolfowi Szyszko-Bohuszowi. Koszt budowy miało pokryć miasto. W ostatniej fazie przygotowań do uroczystości sprowadzenia prochów Gnerała, kiedy termin przesunięto po raz trzeci na 30 czerwca 1929 r. - zmienił się też skład Komitetu. Jego wiceprezesem (a faktycznie prezesem) został asesorski Józef Kazimierz Jakubowski. Nazwa oficjalna Komitetu też uległa zmianie na Lokalny Komitet Sprowadzenia Zwłok Bema.

Powrót generała

30 czerwca 1929 roku do Tarnowa powróciły prochy Józefa Bema, który zmarł na terenie ówczesnej Turcji 79 lat wcześniej, w grudniu 1850 roku. Złożenie szczątków generała w rodzinnym mieście wcale nie było sprawą oczywistą. Niektórzy zwolennicy ponownego pochówku w Polsce uważali, że jedyne godne tej postaci miejsce to wawelskie wzgórze, inni optowali za Warszawą, jako stolicą odrodzonego państwa.

Po zakończeniu I wojny światowej i odrodzeniu państwa polskiego, po 123 latach niebytu pojawiła się idea, aby szczątki polskich bohaterów zmarłych lub poległych na emigracji pochować ponownie w kraju. Był to symbol pamięci i forma uhonorowania osób, które w dzieło odzyskania niepodległości starały się wnieść jak największy wkład. Wśród polskich bohaterów, których prochy postanowiono sprowadzić do kraju, znalazł się również Józef Bem, żołnierz armii Napoleona, kawaler Legii Honorowej, dowódca artylerii Wojska Polskiego w powstaniu listopadowym, naczelny wódz powstania węgierskiego 1848-1849.

Przyszły generał urodził się w Tarnowie 14 marca 1794 roku, zmarł 10 grudnia 1850 roku w Aleppo, syryjskim mieście leżącym w granicach ówczesnego imperium tureckiego. Pochowano go na mużułmańskim cmentarzu wojskowym Dżebel-el-Isam. Idea sprowadzenia prochów generała do Polski spotkała się z szerokim, pozytywnym odzewem społecznym. Tarnowianie zawsze uważali, że najlepszym miejscem dla zło-

Trumna ze zwłokami

żenia prochów generała będzie jego rodzinne miasto. Nie wszyscy jednak skłonni byli to przekonanie podzielać. Proponowano Warszawę lub Wawel, ale ostateczna decyzja była korzystna dla Tarnowa.

7 lutego 1928 roku ówczesny burmistrz Tamowa Julian Kryplewski podpisał umowę z profesorem Adolfem Szyszko-Bohuszem, rektorem Akademii Sztuk Pięknych na wykonanie mauzoleum, w którym miały spocząć sprowadzone do kraju prochy generała Józefa Bema. Ponieważ wybitny tarnowianin pod koniec życia przeszedł na islam i zmarł jako feldmarszałek armii tureckiej, pochowanie go w którymś z tarnowskich kościołów, czy katolickim cmentarzu nie wchodziło w grę. Zdecydowano się zatem na Park Strzelecki i mauzoleum.

Korpus dyplomatyczny obecny przy ekshumacji

20 czerwca 1929 roku dokonano w Aleppo ekshumacji zwłok, w ceremonii tej uczestniczyli m.in. członkowie specjalnej polskiej misji, którzy w tym właśnie celu udali się do Aleppo. Trumnę ze szczątkami generała w pierwszym etapie podróży do kraju przewieziono do Budapesztu, gdzie 27 czerwca wystawiona została na widok publiczny w Muzeum Narodowym. W dalszej podróży konduktowi towarzyszyła węgierska asysta wojskowa.

29 czerwca wagon z prochami generała Bema przejechał granice Polski. Trumnę na kilkanaście godzin wystawiono na dziedzińcu zamku na Wawelu, zaciągając przy niej wartę honorową. Następnego dnia pociąg z trumną Bema wjechał na tarnowski dworzec. Gospodarze udekorowali zarówno dworcowe perony, jak i ulice miasta i budynki znajdujące się na trasie przemarszu konduktu od dworca kolejowego do Parku Strzeleckiego. Przy dźwiękach „Warszawianki” kondukt przemaszerał pomiędzy szpalarami mieszkańców, żegnających narodowego bohatera. U wylotu ulicy Krakowskiej ustawiono bramę triumfalną. W ostatnim fragmencie trasy - w Parku Strzeleckim - trumnę generała ponieśli na ramionach wojskowi, a ostatnim pożegnaniem była salwa artylerii. Ponowny pochówek generała Bema uznano za wydarzenie takiej rangi, że po raz pierwszy w dziejach miasta z Tarnowa odbyła się transmisja radiowa na całą Polskę

Cmentarz Dżebel-el-Isam w Aleppo w czasie ekshumacji

Budapeszt - Muzeum Narodowe, trumna z prochami generała Bema wystawiona na widok publiczny

Kraków - Barbakan

Wystawienie trumny na dziedzińcu arkadowym na Wawelu

Tarnów - w oczekiwaniu na przyjazd pociągu z prochami Generała

Tarnów - przeniesienie trumny z wagonu na peron

Laweta z trumną przed wejściem na dworzec PKP w Tarnowie

Ulica Krakowska - drugi od lewej Józef Jakubowski, prezes tarnowskiego Komitetu Sprowadzenia Prochów Generała Bema

Brama triumfalna obok kościoła o.o. Misjonarzy

Kondukt pogrzebowy na ulicy Piłsudskiego

Delegacje biorące udział w uroczystościach pogrzebowych

Przeniesienie trumny ze szczątkami Generała do mauzoleum

Kalendarium z życia generała Józefa Bema

1794 14 marca – Urodził się w Tarnowie Zachariasz Józef Bem, syn Andrzeja Bema i Agnieszki z Gołuchowskich.

1796 – Rodzina Bemów przeniosła się z Tarnowa do Krakowa.

1809 – W wieku 15 lat Józef Bem wstąpił do armii Księstwa Warszawskiego.

1810 – Otrzymał pierwszy stopień oficerski podporucznika po półrocznej nauce w Elementarnej Szkole Artylerii i Inżynierów w Warszawie.

1812–1813 – Bem wziął udział w kampanii Napoleona na północnym froncie działań wojennych, między innymi w obronie Gdańska. Dosłużył się stopnia porucznika i krzyża kawalerskiego Legii Honorowej.

1815–**1826** – Służba w armii Królestwa Polskiego z kilkoma przerwami, spowodowanymi „trudnym charakterem” i udziałem w organizacjach spiskowych, skierowanych przeciw Rosji.

1826 – Bem złożył dymisję i opuścił armię w stopniu kapitana artylerii.

1826–1831 – Przebywał w Galicji, zwłaszcza we Lwowie i Brodach.

1831 10 marca – Bem przybył do Warszawy w czasie powstania listopadowego i wstąpił do armii powstańczej. Otrzymał stopień majora oraz dowództwo baterii artylerii.

1831 10 kwietnia – Bem dowodził baterią w bitwie pod Iganiami. Otrzymał stopień podpułkownika.

1831 26 maja – Po bitwie pod Ostrołką Bem zabezpieczał odwrót rozbitej przez wojska rosyjskie polskiej armii powstańczej. Za te zasługi otrzymał stopień pułkownika

i został odznaczony złotym krzyżem *Virtuti Militari*.

1831 22 sierpnia – Bem otrzymał nominację na generała brygady.

1831 6–8 września – Dowodził artylerią podczas obrony Warszawy.

1831–1848 – Przebywał na emigracji, głównie we Francji. Zajmował się pracami naukowymi z różnych dziedzin, m.in. historii i geografii. Uprawiał też niezbyt zręcznie politykę, będąc pod wpływem księcia Adama Czartoryskiego.

1848 sierpień – Bem przybył do Lwowa, pragnąc tutaj zorganizować wojsko i wywołać powstanie w Galicji. Chłodno przyjęty przez miejscowych działaczy ruchu niepodległościowego, opuścił Lwów i udał się do Wiednia.

1848 26–31 października – Bem kierował obroną zrewoltowanego Wiednia.

1848 listopad – Po klęsce rewolucji w Wiedniu Bem przybył na Węgry. Przywódca węgierskiego powstania, Lajos Kossuth, powierzył mu 29 XI dowództwo nad armią w Siedmiogrodzie.

1848 18 grudnia – Początek siedmiogrodzkiej kampanii zimowej, mającej na celu opanowanie Siedmiogrodu przez Węgrów.

1849 11 marca – Zdobyte Wielkiego Sybinu (Hermannstadt, Sibiu) przez armię siedmiogrodzką.

1849 21 marca – Wyzwolenie Siedmiogrodu. Bem uchwałą węgierskiego parlamentu został odznaczony Orderem Zasługi I klasy oraz mianowany marszałkiem polnym.

1849 15 kwietnia–16 maja – Kampania w Banacie.

1849 6 sierpnia – Bem został mianowany przez Kossutha dowódcą węgierskiej armii południowej.

1849 9 sierpnia – Bitwa pod Temesvárem. Klęska armii Bema zadana przez wojska austriackie, dowodzone przez gen. Haynau.

1849 23 sierpnia – Przekroczenie granicy tureckiej. Bem w obozie w Widyniu przyjął, ze względów politycznych i taktycznych, mahometanizm. Turcy udzielili mu azylu, nazywając go Murad Pasza.

1850 luty – Przybycie Bema do Aleppo (w dzisiejszej Syrii).

1850 10 grudnia – Bem zmarł w Aleppo na malarię. Pochowany został na miejscowym wojskowym cmentarzu muzułmańskim na górze Dzebel-el-Isam.

1929 30 czerwca – Złożenie prochów gen. Bema w mauzoleum w parku miejskim w Tarnowie.

Panorama Siedmiogrodzka

Kiedy Polacy przywieźli i zaprezentowali w Budapeszcie „Panoramę Raclawicką”, dzieło było oglądane przez tysiące Węgrów, którzy zafascynowani wielkim obrazem zapragnęli mieć podobny, ale związany z ich dziejami. Zlecono więc namalowanie panoramy Janowi Styce. Ustalono, że tematem obrazu będzie zdobycie Sybinu 11 marca 1849 roku, przez węgierskich powstańców dowodzonych przez gen. Józefa Bema.

„Panoramę Siedmiogrodzką” na zamówienie Węgrów stworzył zespół artystów-malarzy polskich i węgierskich, pod kierunkiem Jana Styki (1858–1925) i Pála Vágó (1853–1928). Oprócz wymienionych udział w tworzeniu braли: Węgier Béla Spányi, który zajmował się pejzażem, Niemiec Leopold Schonchen – specja-

lista od rozległych powierzchni nieba oraz Polacy – Zygmunt Rozwadowski malarz batalista, Tadeusz Popiel, Michał Wywiórski – naturalista.

Dzieło powstawało we Lwowie, od kwietnia do września 1897 roku. Miało upamiętnić zdobycie Wielkiego Sybinu (Hermannstadt, Sibiu) przez armię siedmiogrodzką, dowodzoną przez generała Bema w dniu 11 marca 1849 roku. Obraz na płótnie miał 120 metrów długości i 15 metrów wysokości. Panorama była wystawiana w 1897 roku. we Lwowie i w 1898 roku w Budapeszcie, gdzie uświetniła obchody węgierskiej Wiosny Ludów.

Węgrzy zrezygnowali jednak z zakupu Panoramy. Obraz wrócił więc do Galicji. W celach komercyjnych został pocięty na fragmenty, które były sprzedawane prywatnym nabyw-

com. Do tej pory udało się zidentyfikować 38 obrazów, które są lub były pozostałością po słynnej Panoramie. Trzy fragmenty znane są tylko z przedwojennych reprodukcji i nie ma pewności, czy zachowały się do dziś. Część obrazów ma określone lokalizacje, niektóre znane są jedynie ze zdjęć, np. zamieszczanych w katalogach aukcyjnych.

Od 1977 roku Muzeum Okręgowe w Tarnowie gromadzi zachowane fragmenty Panoramy i dokumentuje losy innych, nie znajdujących się w jego posiadaniu. W posiadaniu tarnowskiego Muzeum znajduje się 21 fragmentów.

29 czerwca 2019 roku odbyło się uroczyste odsłonięcie „Szkicu do Panoramy Siedmiogrodzkiej”, kolejnego dzieła Jana Styki w zbiorach kolekcji muzealnej.

